

17. Статистичний щорічник України за 2006 рік ; за ред. О. Г. Осауленка. Відп. за вип. П. П. Забродський. – К.: Вид-во "Консультант", 2007. – 552 с.
18. Статистичний щорічник України за 2009 рік ; за ред. О. Г. Осауленка. Відп. за вип. Н. П. Павленко. – К.: Державне підприємство "Інформаційно-аналітичне агентство", 2010. – 566 с.
19. *Стройко Т. В.* Розвиток ринків сільськогосподарської продукції як елементу гарантування продовольчої безпеки / Т. В. Стройко // Економіка АПК. – 2012. – № 12. – С.43–48.
20. FAOSTAT – FAO Statistics Division 2012. [Electronic resource]. – Mode of access: <http://faostat.fao.org/>.
21. *Pinson L.* Anatomy of a Busines Plan / L. Pinson, J. Jinnet. – Chicago: Dearborn, 1999. – 274 p.
22. Brauchen wir alternative Anreizmechanismen in der Agrarpolitik? [Electronic resource]. – Mode of access: <http://agrarpolitik-blog.com/2011/09/27/brauchen-wir-alternative-anreizmechanismen-in-der-agrarpolitik>.
23. *Ghristoph Buhrmester.* Ertragslage Garten – und Weinbau / Ghristoph Buhrmester. – Bonn: BMVEL, 2004. – P. 81–154.

Стаття надійшла до редакції 19.12.2013 р.

*

УДК 351.82:338.439.6

К.В. БЕРЕГОВИЙ, аспірант*
Національний університет біоресурсів і природокористування України

Принципи формування продовольчої безпеки України

Постановка проблеми. Останнім часом особливої актуальності набули проблеми соціально-економічних гарантій сталого продовольчого забезпечення населення. Задоволення потреб у продовольстві повинно здійснюватися відносно кожної конкретної людини у місцях її проживання. Причому основний тягар у формуванні продовольчої безпеки покладається саме на суб'єкти держави, які несуть безпосередню відповідальність перед населенням за його достатнє забезпечення високоякісним продовольством. Посилення ролі держави у створенні умов підвищення потенціалу аграрної сфери є одним із пріоритетних напрямів розвитку національної економіки. Адже за даними Світового банку зростання виробництва валового продукту, досягнуте завдяки сільському господарству, щонайменше удвічі ефективніше сприяє скороченню бідності, ніж зростання виробництва валового продукту, досягнуте в інших галузях економіки [1].

Сучасний аграрний сектор економіки ніні ще не задіяв свій потенціал повною мірою. Передусім з окремих видів продукції

не досягнуто обсягів виробництва, які б задовольняли фізіологічні норми харчування населення. Аграрне виробництво країни забезпечує існуючі потреби у хлібі та хлібопродуктах, картоплі, олії, цукрі й кондитерських виробках. Натомість лише 28,6% середньодобового раціону досягається за рахунок споживання продукції тваринного походження, що майже у 2 рази нижче за встановлений пороговий критерій (55%) [5].

За обсягами виробництва молока, м'яса та плодово-ягідної продукції Україна знаходиться на межі продовольчої безпеки.

Вищезазвані обставини роблять актуальним дослідження рівня впливу держави на забезпечення її продовольчої безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням державного регулювання забезпечення продовольчої безпеки приділяли увагу українські вчені. Серед них слід виділити, зокрема, П. Борщевського, М. Гладія [2], В. Збарського [4], Л. Дейнеко, М. Корецького, О. Кочеткова, Р. Маркова, Г. Мостового, П. Саблука [2], В. Шамрая, В. Юрчишина [3] та ін. Вони зробили певний внесок у розробку загальних проблем державного формування продовольчої безпеки. Але при всьому різноманітті висвітлення в економічній літературі питань ста-

* Науковий керівник – В.П. Горьовий, доктор економічних наук, професор.
© К.В. Береговий, 2014

лого постачання країни продовольством вони не мають закінченого комплексного дослідження. Стан двох найважливіших складових продовольчої безпеки – рівня розвитку вітчизняного АПК і платоспроможного попиту населення – далекий від ідеального, що й відкриває широке поле для наукових досліджень, генерування нових ідей та обґрунтування заходів державної регуляторної політики.

Мета статті – визначення впливу принципів і підходів державного формування продовольчої безпеки на національному рівні.

Виклад основних результатів дослідження. Державне формування продовольчої безпеки повинно відбуватися з урахуванням економічних інтересів населення та при створенні економічного механізму, який стимулюватиме розвиток агропродовольчої сфери. Зростання її продуктивності за рахунок вітчизняної сировини дасть можливість розв'язати три основні проблеми при формуванні продовольчої безпеки.

По-перше, зростатиме фізична доступність населення до продуктів харчування. По-друге, відбуватиметься зростання обсягів валового внутрішнього продукту, що забезпечуватиме збільшення наповнюваності бюджету і, відповідно, можливість реалізації соціальних програм щодо росту реальної заробітної плати, пенсій, стипендії, що дасть можливість підвищити рівень економічної доступності до продовольства [6;7]. Остання також може зростати за рахунок зниження цін на продукти харчування, які мають низьку цінову еластичність попиту, за умови впровадження нових виробничих технологій та стабільності цін на ресурси, що споживаються в галузі. При цьому відбуватиметься скорочення рівня диференціації у споживанні продуктів між окремими соціальними групами населення, оскільки категорії населення з низькими доходами витрачають на продукти харчування більшу частку доходів, ніж групи з середніми й високими доходами.

По-третє, у зв'язку з збільшенням виробництва високоякісної сільськогосподарської продукції з'являтимуться можливості для підвищення конкурентоспроможності агро-

продовольчої сфери, що забезпечуватиме зростання виручки, в тому числі експортної.

Агропродовольча сфера при сприятливих умовах і державній підтримці може стати базовою галуззю для ширшого розвитку всієї економіки та формування вищого рівня продовольчої безпеки [8;9]. При цьому має враховуватися те, що кожен наступний приріст агропродовольчого виробництва пов'язаний з необхідністю залучення промислових структур і банківських установ, які здатні вкладати кошти у сільськогосподарське виробництво [2].

Дослідження процесу зростання виробництва в США й інших розвинутих країнах світу показує, що держава насамперед вирішувала питання якості робочої сили: підвищувала освітній і професійний рівень, створювала необхідні соціальні та побутові умови, а потім вже відбувався вклад у матеріальну базу виробництва. Швидко відновлення економічного потенціалу Німеччини та Японії після Другої світової війни пояснюється передусім тим, що, маючи зруйновану виробничу інфраструктуру, вони зберегли якісні людські ресурси, базу знань і дух підприємництва. Це стало основою успішного розвитку зазначених країн [10].

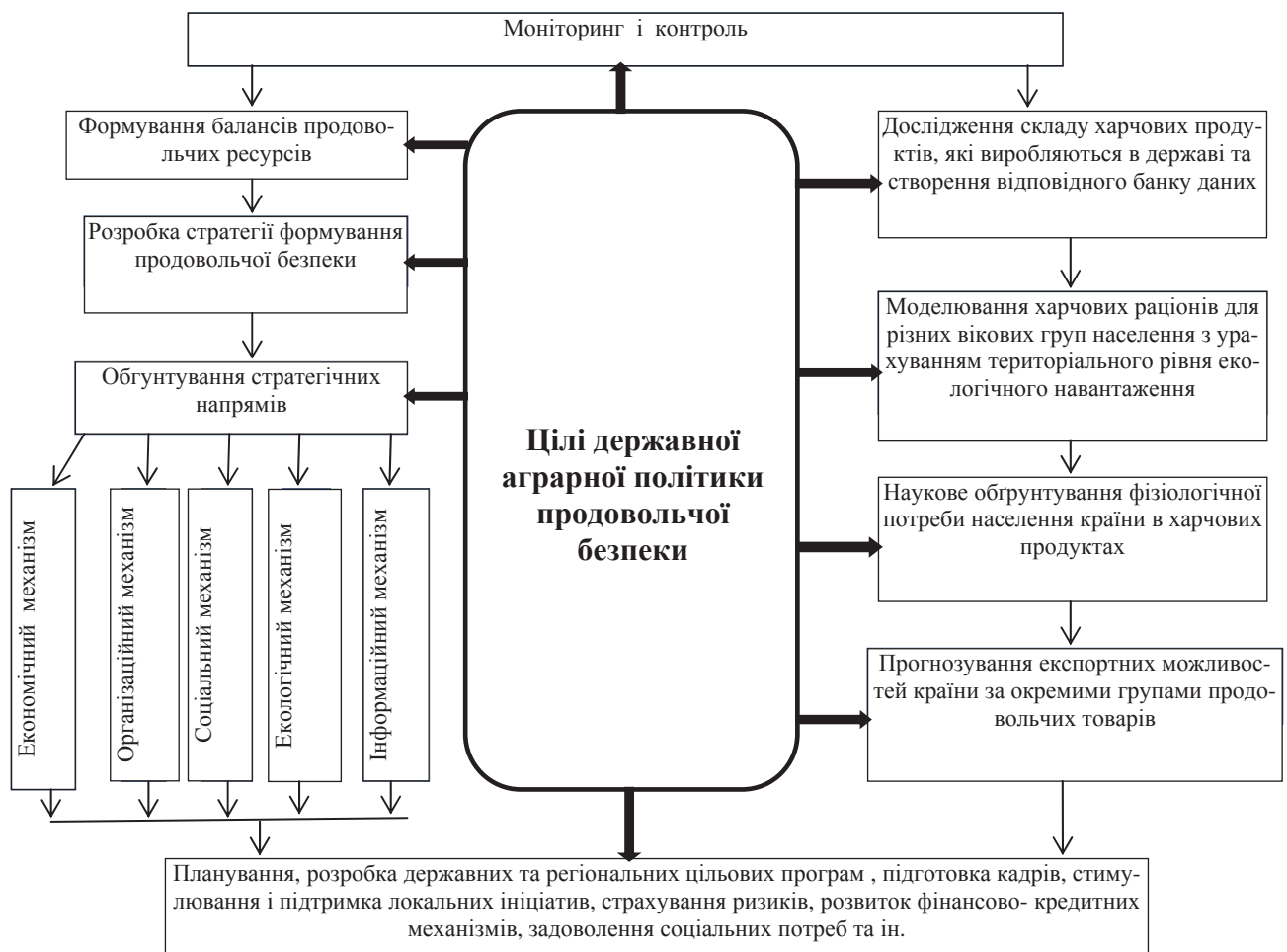
В Україні при розв'язанні всіх економічних проблем в основі успіху повинна бути турбота за людину, яку слід розглядати як критерій соціально-економічного успіху нації. Стратегія розвитку України може здійснюватися лише за умов високого рівня людського потенціалу [11].

Важливо також запровадити моніторинг соціальних індикаторів, які впливають на стан забезпечення економічної та продовольчої безпеки. Це дасть можливість адекватно реагувати на небезпечні соціальні явища. Серед соціальних індикаторів можна виділити такі:

індикатор «диференціація вартості харчування за соціальними групами, що відстежується в динаміці й визначається як співвідношення між вартістю харчування 20% домогосподарств із найбільшими доходами та вартістю харчування 20% домогосподарств із найменшими доходами», розраховувати як співвідношення між вартістю харчування 10% домогосподарств із найбільшими дохо-

дами й вартістю харчування 10% домогосподарств із найменшими доходами;
 частка ВВП на душу населення;
 середньомісячна заробітна плата;
 зростання мінімальної заробітної плати порівняно з прожитковим мінімумом на працездатну особу;
 зростання мінімальної заробітної плати до середньої заробітної плати;
 частка заробітної плати у ВВП;
 зростання середньої пенсії до прожиткового мінімуму;
 середньодушовий сукупний дохід;
 сума заборгованості з виплати заробітної плати й інших соціальних виплат;
 рівень безробіття;
 сума витрат на систему медичної допомоги на душу населення [13] (та власна розробка).

Активізація зусиль щодо посилення соціальних гарантій, захисту прав громадян, вкладення в людину, фізичне й моральне здоров'я нації – запорука зміцнення економічного потенціалу України, підтримання відповідного рівня її продовольчої безпеки. Реалізація аграрної політики продовольчої безпеки передбачає необхідність забезпечення тісної взаємодії між усіма суб'єктами, що відповідають за процес її формування. Це сприятиме узгодженості політики в усіх сферах, що пов'язані з продовольчою безпекою, та запобігатиме заподіянню шкоди здоров'ю населення, довіллію й економіці держави [12]. Процес формування продовольчої безпеки починається з дослідження складу харчових продуктів, які виробляються в державі, та створення відповідного банку даних.

Шляхи формування і реалізації державної політики продовольчої безпеки.

Джерело: Власна розробка на основі [3].

На цій основі здійснюється моделювання харчових раціонів для різних вікових груп населення з урахуванням територіального

рівня екологічного навантаження й прогнозується фізіологічна потреба населення країни в харчових продуктах. З урахуванням

експортних можливостей країни за окремими групами продовольчої продукції формуються баланси продовольчих ресурсів, які використовуються при розробці стратегії формування продовольчої безпеки (рис.). При цьому важливим є організований моніторинг за характером змін, що відбуваються, та їхня кількісна і якісна оцінка з метою підготовки відповідних рекомендацій та управлінських рішень.

Система моніторингу ґрунтується на поєднанні економічних і соціальних індикаторів із показниками, які відображають результативність діяльності органів влади щодо розв'язання проблеми продовольчої безпеки. Основний напрям формування продовольчої безпеки передбачає тісний взаємозв'язок між агропромисловою, сільськогосподарською, продовольчою, зовнішньоекономічною політикою, діяльністю щодо забезпечення якості та безпеки продовольства й раціонального харчування населення.

Проблема продовольчої безпеки в цілому для України полягає не у відсутності продовольства, а для більшої частини населення не в недостатній калорійності, а в його економічній недоступності, незбалансованій структурі харчування. В раціоні українців недостатньо продуктів тваринництва – основних носіїв білка. Так, раціональна норма (розрахунки МОЗ України) споживання м'яса на одну особу в рік повинна бути 80 кг, фактичне споживання у 2012 році становило 54,4 кг; молока і молокопродуктів – відповідно 380 кг та 214,9 кг; плодів, ягід і винограду – 90 кг та 53,3 кг. Як і в попередні роки фактичне споживання за продовольчими групами "хліб та хлібопродукти", "картопля" перевищує раціональну норму, що є свідченням незбалансованості харчування населення, яке намагається забезпечити власні енергетичні потреби за рахунок більш економічно доступних продуктів [5].

Індикатор доступності продуктів харчування у 2012 році становив 52% при його 60%-му граничному критерії [5]. У країнах із розвинутою ринковою економікою частка харчування в загальних споживчих витратах становила: в середньому по країнах Західної Європи – 21%, у Німеччині 9,8 і США – 11 % [4].

Крім того, стабільність продовольчого ринку характеризується індексом споживчих цін на харчові продукти. Це ж стосується мети перетворення аграрного сектора у високоефективний та конкурентоспроможний. Розв'язання проблем розвитку сільського господарства повинно визначатися збільшенням створення доданої вартості в сільському господарстві та її питомої ваги у сукупній доданій вартості продуктів кінцевого споживання.

Підтримка сільського господарства та регулювання ринків, як і досягнення завдань агрополітики, визначаються різними законами й підзаконними актами. Тому в деяких питаннях вони дублюють одне одного, а в деяких – суперечать. Через відсутність інформаційного забезпечення на рівні виробників ефект від багатьох заходів не завжди є відчутним у масштабах усього сектора, стримує досягнення визначених цілей.

Висновки. 1. Для досягнення цілей аграрної політики, зокрема гарантування продовольчої безпеки держави, необхідно доопрацювати проект Закону України „Про продовольчу безпеку України” і Постанову Кабінету Міністрів України, „Про затвердження Методики визначення основних індикаторів продовольчої безпеки та критеріїв її оцінки” № 1379 від 5 грудня 2007 р.

2. Збалансування структури харчування й підвищення економічної доступності його для населення України лежить у площині підвищення рівня їхніх доходів і культури споживання. Необхідно проводити інформаційну кампанію щодо правильного харчування серед населення. З метою забезпечення продовольчої безпеки на рівні домогосподарств доцільно запроваджувати адресні дотації вкрай бідним та зuboжілим верствам населення.

3. Для запобігання (тимчасових) дефіцитів пропозиції й зменшення цінових коливань на ринках сільськогосподарської продукції та продовольства, забезпечення продовольчої безпеки слід проводити передбачувану і прозору політику державних закупівель до державного резерву.

4. Політику продовольчої безпеки необхідно формувати інтегровано з політикою торговельної безпеки, забезпечувати перед-

бачуваність державної політики щодо регулювання експорту сільськогосподарської продукції, заздалегідь прогнозувати баланс внутрішнього попиту та пропозиції, щоб уникати раптових обмежень або заборони експорту у випадку виявлення нестачі перехідних залишків продукції у кінці маркетингового року.

Проте зроблений висновок не означає, що не існує серйозних проблем у державному формуванні продовольчої безпеки. У подальшому дослідженні буде звернуто увагу на державний вплив на якість і забезпечення продукцією скотарства, м'яса й молока, якої найбільше недостає в раціональному харчуванні населення України.

Список використаних джерел

1. Развивающиеся страны: перспективы на твердой, но ухабистой дороге [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://econ.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTDEC/0,,contentMDK:23339963~pagePK:64165401~piPK:64165026~theSitePK:469372,00.html>
2. Развитие мясопродуктового подкомплекса Украины: моногр. / [М.В. Гладий, П.Т. Саблук, Н.Г. Копитець та ін.]; за ред. М.В. Гладія. – К.: ННЦ ІАЕ, 2012. – С. 326.
3. Сталий розвиток та безпека продовольчої сфери України в умовах глобалізаційних викликів: монографія / О.І. Павлов, М.А. Хвесик, В.В. Юрчишин та ін.; за ред. О.І.Павлова. – Одеса: Астропринт, 2012. – С. 605-616.
4. *Збарський В.К.* Організаційно – економічне забезпечення ефективності сільськогосподарських підприємств: [моногр.] / В.К. Збарський, А.В. Збарська. – К.: ННЦ ІАЕ, 2013. – С. 206.
5. Звіт про стан продовольчої безпеки України у 2012 році.[Електронний ресурс]. – Режим доступу: me.kmu.gov.ua.
6. Measuring Food Insecurity and Hunger: Phase 1 Report. The National Academies Press [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nap.edu>.
7. Policy brief Food security. Food and Agriculture Organization of the United Nations[Електронний ресурс]. – Режим доступу: [ftp://ftp.fao.org](http://ftp.fao.org).
8. *Tsakok I.* Agricultural Price Policy: A Practitioner's Guide to Partial- Equilibrium Analysis / Tsakok I., 1990.
9. *Webb A.J.* Estimates of Producer and Consumer Subsidy Equivalents. Government Intervention in Agriculture / Webb A.J., Lopes M., Penn R., 1990.
10. *Gronroos K.* Service Management and Marketing: A customer relationship management approach (Chichester: Wiley, 2000). — P 331-335.
11. *Galushko, V.* (2009). Poverty in Ukraine. Institute for Economic Research and Policy Consulting (IER) Policy Paper No. 25. Kiev: IER. www.ier.kiev.ua/Eng-lish/papers/t25_en.pdf.
12. *Johnson G.T.* Stimulating Rural Development, http://www.uardpp.kiev.ua/pubs/rural_dev.pdf.
13. *Скидан О.В.* Формування регіональної аграрної політики продовольчої безпеки: дис... канд. екон. наук: 08.07.02 / О.В. Скидан. –Житомир,2004.[Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://dissert.com.ua/content/28416.html>.

Стаття надійшла до редакції 22.01.2014 р.

*

УДК 368.01.003.2

*Т.В. ПШЕНИЧНЮК, аспірант**
Уманський національний університет садівництва

Визначення сутності страхування як фінансово-економічної категорії

Постановка проблеми. Страхування, маючи багатовікову історію, що характеризується розвитком суспільства, виникненням нових економічних систем, сприяла його

розвитку та функціонуванню. В період переходу до ринкової економіки змінюється й посилюється роль страхування, воно стає одним із важливих напрямів підприємницької діяльності та виступає як окрема галузь економіки держави. Тому виникає необхідність розгляду і конкретизації сутності стра-

* Науковий керівник – М.Я. Дем'яненко, доктор економічних наук, професор, академік НААН.
© Т.В. Пшеничнюк, 2014